

ФОРМУВАННЯ КОГНІТИВНОЇ СФЕРИ МОЛОДШИХ ШКОЛЯРІВ У ПРОЦЕСІ ХОРЕОГРАФІЧНОЇ ДІЯЛЬНОСТІ

Суспільне середовище як сукупність природних і соціальних умов, у яких відбувається розвиток та діяльність людства, виступає необхідною складовою становлення гармонійно розвиненої, емоційної, духовно збагаченої особистості, здатної сприймати та розуміти культурно-естетичні цінності людства. Саме тому особливої гостроти й актуальності набувають питання естетичного розвитку учнівської молоді.

На думку багатьох учених (В. Бутенко, Д. Джолі, М. Кіященко, Л. Масол, Н. Миропольської, А. Щербо, Г. Шевченко та ін.), цілісне естетичне виховання особистості дитини неможливе без формування її когнітивної сфери. Вчені зазначають, що в ході інтелектуального розвитку в школярів відбувається формування системи знань, естетичного сприймання, оцінювальних, пізнавальних і творчих здібностей, естетичного ставлення до дійсності; виробляється культура розумової праці; набуваються уміння та навички естетико-практичної діяльності. Вони розглядають інтелектуальний розвиток учнів як складову їх естетичної сфери.

Одним із видів мистецтва, що активно взаємодіє з вищими емоціями й почуттями дитини, значно впливає на її естетичний розвиток, є хореографія. До проблеми естетичного виховання учнів засобами хореографічного мистецтва зверталися сучасні науковці: Б. Мануйлів, О. Мартиненко, А. Шевчук та інші. У їхніх працях розкривається значення мистецтва танцю у вихованні естетичного смаку та розвитку навичок культури в життєдіяльності дитини. Однак питання впливу хореографічної діяльності на формування когнітивного досвіду особистості дитини в працях вказаних науковців розглядалися побіжно.

Мета статті – розкрити зміст хореографічної діяльності, що спрямовуватиметься на формування когнітивної сфери молодших школярів.

У методично-хореографічних настановах Г. Березової, М. Боголюбської, Л. Бондаренко, А. Тараканової та інших наголошено на естетичному розвитку дітей засобами хореографії. Для цього, на їх думку, зміст хореографічної діяльності повинен будуватися на підготовчих, ритмічних, танцювальних вправах та комбінаціях. Ми цілком згодні із цим твердженням, адже підготовчі вправи забезпечують учнів молодших класів знаннями з основних видів танців, формують танцювальні вміння та навички, розвивають координацію рухів, невимушеність жестів, гарну поставу, танцювальну легкість тощо. Але, на нашу думку, зміст хореографічної діяльності треба насичувати не тільки підготовчими та ритмічними вправами, а й іншими видами танцювального мистецтва.

Вивчення рухливої мови різних видів танців сприятиме розвитку розумового апарату дитини. Виконуючи вправи класичної, народної, сучасної хореографії, учні матимуть змогу “відчути” зміст певного танцювального терміна, тому що в самому понятті закладені темп, ритм, характер рухів. Тобто через тілесні дії відбуватиметься формування когнітивної сфери особистості дитини. Крім того, використання на уроках хореографії танцювально-ігрових методичних прийомів забезпечить позитивно-емоційне тло для засвоєння знань означених видів хореографічного мистецтва. Розглянемо це положення більш детально.

Вправи класичного танцю є головною складовою в накопиченні учнями танцювальної лексики й у подальшому виступають запорукою створення ними оригі-

нальної, неповторної, естетично забарвленої танцювальної імпровізації. Вправи класичного танцю – це універсальна система елементів, засобами яких формується культура та естетична виразність жестів, міміки, рухів, через які дитина осмислено-емоційно передає зміст, характер і духовне наповнення музичних композицій. Крім того, засобами класичного танцю розвивається духовна (мислення, емоції, почуття) та тілесна краса людини (сила м'язів, координація рухів, стрибучість, витривалість тощо). Тому дуже важливо в хореографічній діяльності молодших школярів підбирати такі елементи класичного танцю, котрі б відповідали їх віковим психофізіологічним особливостям і сприяли набуттю танцювальних умінь та навичок.

Враховуючи технічну складність елементів класичного танцю, їх засвоєння, відпрацювання та закріплення повинно відбуватися в такій послідовності:

- 1) асоціативно-ігрові вправи;
- 2) танцювально-ігрові комбінації та етюди;
- 3) імпровізаційні етюди;
- 4) нестандартні уроки.

Безумовно гарне виконання естетично забарвлених елементів з основ класичного танцю потребує від молодших школярів особливої уваги щодо власної постановки корпусу – апломбу. Усвідомлення дітьми важливості правильної постановки корпусу можливо в процесі танцювально-ігрової частини уроку, яку пропонуємо відводити на вивчення класичних елементів. Наприклад, перед початком асоціативно-ігрових вправ дітям пропонується уявити себе принцесами (дівчатам) та принцями (хлопчикам), котрі мають певні риси поведінки: погорда й упевнена постава, завжди пряме величне положення голови та тулуба, опущені й трохи відкинуті назад плечі. Протягом вивчення всіх класичних вправ учитель повинен нагадувати школярам про виконання ними ролей принців і принцес, котрі відвідують урок танцю в казковому палаці.

Обов'язково перед початком засвоєння будь-якого елемента з основ класичного танцю вчителю необхідно демонструвати правильність його виконання, зупинятися на всіх окремих деталях, пояснювати роботу м'язів тіла, правильність постановки корпусу, розкривати характер руху, його естетичну забарвленість. Такий підхід до хореографічного навчання та виховання допоможе учням засвоїти й передати рухи свідомо, не втрачаючи при цьому індивідуальності.

Для ефективного засвоєння основних елементів класичного танцю пропонуємо використовувати асоціативно-ігрові вправи. Вивчені елементи для уникнення багаторазового та нудного повторення варто відпрацювати в процесі танцювально-ігрових етюдів, створених викладачем. Означені вправи та етюди цінні тим, що стимулюватимуть дітей до пізнавальної діяльності, сприятимуть розвитку в них безмежної фантазії, жвавого, художньо-образного мислення, формуватимуть здатність адекватно виражати й передавати через рухи думки, емоції та почуття. Тобто в ході застосування вказаних форм роботи у молодших школярів підвищиться рівень розвитку когнітивної сфери.

Упровадження у хореографічну діяльність школярів елементів народно-сценічного танцю забезпечить не лише емоційність виховного процесу, формування естетично-культурних цінностей учнів початкових класів, а й сприятиме розвитку їх пізнавальної сфери. Ці положення розкрито в наукових та методичних працях О. Мерлянової, А. Тараканової, О. Таранцевої [6; 7; 8] та інших. Педагоги-хореографи акцентують увагу на тому, що, вивчаючи різноманітні на-

родні танці, молодші школярі знайомляться із життям, побутом, обрядами багатьох народів світу. Виконуючи ці танці, діти мають змогу збагатити свої знання, долучившись до історичного минулого різних народів, їх духовної культури та морально-етичних норм. Саме тому пропонуємо розширити зміст навчального матеріалу з хореографії дітей молодшого шкільного віку елементами народних танців, що характеризуються єдиною лексичною основою: приставні кроки (у характері центральної України, білоруського, гуцульського, молдавського танців), полька (у характері чеського, естонського, українського танців), голубець (український, польський, угорський) тощо.

Для більш ефективного розвитку когнітивної сфери особистості дитини пропонуємо застосовувати нетрадиційний методичний прийом – структуризація знань, що дасть змогу дітям теоретично та практично вивчати більшу кількість лексичної мови народної хореографії. Так, танцювальні вправи з народно-сценічного танцю, враховуючи їх технічну складність, розподілимо на групи таким чином:

1) положення рук у характері українського, російського, білоруського, молдавського, грузинського, чеського, іспанського танців;

2) притупи (одинарний, двійний, трійний) у характері українського, російського, білоруського, молдавського, чеського, естонського, іспанського танців;

3) основні кроки українського (центральної України, гуцульського), російського, білоруського, молдавського, чеського, угорського, грузинського танців;

4) бокові ходи українського, російського, білоруського, молдавського, іспанського танців;

5) рухи народних танців, які мають однакову лексичну основу;

б) рухи, що притаманні лише українським, російським, білоруським, грузинським, молдавським, угорським, іспанським танцям.

Вивчення танцювальних елементів означених груп має відбуватися шляхом диференціації навчального матеріалу. Тому молодші школярі повинні опанувати рухи народного танцю декількома етапами: на першому – вивчати загальну лексичну основу; на другому – специфіку виконання тих самих рухів у різних національних характерах.

Повноцінний естетичний розвиток дітей молодшого шкільного віку на уроках хореографії не може відбуватися без вивчення українського народного танцю. Для засвоєння елементарної мови вітчизняного танцю потрібно використовувати українські народні рухливі ігри та хороводи, у які протягом багатьох поколінь народ закладав виховний і розвивальний зміст. Дуже цікавими й корисними для національно-естетичного розвитку є українські рухливі ігри зі співом, записані та опрацьовані видатним українським педагогом-хореографом В. Верховинцем [4]. Учений був переконаний, що впровадження в навчально-виховний процес з хореографії українських рухливих ігор зі співом сприяє розвитку національних почуттів дитини, тому що в основі національного лежить особливий духовний шлях. На думку В. Верховинця, бути патріотом, любити Батьківщину означає не просто любити національний характер свого народу, а й духовність цього національного характеру та водночас характер його духу. “Для того, щоб бути патріотом, любити Батьківщину й мати змогу злитися з нею почуттями, волею та життям, необхідно відчувати духовне життя народу й творчо зміцнювати себе в силах і засобах цього життя, тобто прийняти українську історію, український фольклор, українську пісню, український танець. Лише підня-

вшись на вершину національної культури, людина може розкрити для себе загальнолюдські цінності. Тільки зміцнившись у національній духовності, особистість може одержати доступ до витворів чужого національного духу” [4, с. 3].

Танцювальні ігри, запропоновані В. Верховинцем, є дуже цінними, тому що поєднуються з літературним текстом та народним співом, у яких закладені характерні особливості українського народу. Саме тому введення в зміст з хореографічної діяльності національних ігор дасть можливість учням початкових класів отримати знання з історії й культури свого народу. Їх усвідомлення допоможе учням у практичному відтворенні духовної культури своєї нації. Крім того, вивчення українських танців ознайомить молодших школярів з українською музикою, зокрема пісенним фольклором, а також із національним костюмом, його смисловим та символічним наповненням.

Значний вплив на естетичний розвиток молодших школярів та формування їх когнітивної сфери справляють вправи сучасного танцю, засобами яких виховуються внутрішні відчуття метру темпу, ритму тощо. Так, з дітьми першого класу пропонуємо вивчати, окрім ритмічних та колективно-порядкових вправ, рухи брейк-дансу, хіп-хопу, східних танців, тому що в цих рухових вправах відбиваються реалії сучасного життя. Під час вивчення та виконання означених видів танцювального мистецтва в молодших школярів формуватиметься сучасний тип світосприйняття та світовідтворення.

Для вивчення лексичної мови сучасного танцю вважаємо за необхідне застосовувати такі методичні прийоми, як танцювально-асоціативні вправи, танцювально-ігрові етюди, імпровізаційні комбінації. Впровадження в навчально-виховний процес з хореографії сучасних танцювальних стилів потребує коригування їх змістового наповнення. Систематизація сучасних елементів за стильовими напрямками з подальшою розробкою методики навчання сприятиме формуванню в учнів художньо-пізнавальних інтересів та духовно-емоційного ставлення до танцювального мистецтва.

Під час виконання асоціативно-ігрових вправ, танцювально-ігрових та імпровізаційних етюдів в учнів початкових класів формуватиметься система хореографічних знань та вмінь, розвиватиметься їх внутрішній світ, виховуватиметься естетично-ціннісне ставлення до мистецтва танцю, що, у свою чергу, сприятиме підвищенню рівня розвитку когнітивної сфер особистості дитини.

Висновки. Отже, образ гармонійної естетично розвиненої особистості дитини, формування якої відбувається у процесі хореографічної діяльності, передбачає передусім розвиток її когнітивної сфери – збагачення знаннями про сутність, види та жанри хореографії безпосередньо при оволодінні молодшими школярами елементами, рухами, комбінаціями народного, класичного, сучасного танців. Опанування та засвоєння означених танцювальних видів залежатиме від ефективності форм і методів хореографічної діяльності, визначення та розробка яких і будуть метою наших подальших досліджень.

Література

1. Боголюбская М.С. Музыкально-хореографическое искусство в системе эстетического и нравственного воспитания : учеб.-метод. пособие для клуб. работников / М.С. Боголюбская ; Всесоюз. науч.-метод. центр нар. творчества и культ. просвет. работы. – М. : ВМЦНТИКПР, 1986. – 92 с.
2. Бондаренко Л.А. Методика хореографической работы в школе и внешкольных заведениях / Л.А. Бондаренко. – К. : Муз. Україна, 1985. – 222 с.

3. Бутенко В.Г. Креативний зміст сучасної теорії і практик естетичної освіти і виховання молоді / В.Г. Бутенко // Вісник Запорізького національного університету. Серія : Педагогічні науки : зб. наук. ст. / [голов. ред. Л.І. Міщик]. – Запоріжжя : Запорізький національний університет, 2006. – С. 5–9.
4. Верховинець В.М. Весняночка: методичні пояснення до дитячих ігор з співом для дітей дошкільного віку і для молодших дітей трудової школи / В.М. Верховинець. – К. : Держвид. України, 1925. – 90 с.
5. Масол Л. Концепція художньо-естетичного виховання учнів у загальноосвітніх навчальних закладах України / Л. Масол // Шкільний світ. – 2002. – № 9. – С. 1–16.
6. Мерлянова О. Художні особливості народного танцю в естетичному вихованні молоді / О. Мерлянова // Рідна школа. – 2004. – № 12. – С. 11–13.
7. Тараканова А.П. Система хореографічного виховання у школах і позашкільних закладах : навч.-метод. посіб. / А.П. Тараканова ; Інститут змісту і методів навчання. – К. : ІЗМН, 1996. – 282 с.
8. Таранцева О. Історичні передумови розвитку національної народно-сценічної хореографії / О. Таранцева // Рідна школа. – 2002. – № 4. – С. 71–73.
9. Шевченко Г.П. Естетичне одухотворення студентської молоді / Г.П. Шевченко // Педагогічна і психологічна науки в Україні. – К. : Педагогічна наука, 2007. – Т. 4. – С. 215–226.

ІГНАШИНА-СТОКОЛЯС А.О.

ПРОБЛЕМИ МИСТЕЦЬКОЇ ОСВІТИ В ПОЧАТКОВІЙ ШКОЛІ

Багаторічний досвід педагогічної роботи на ниві передачі мистецької освіти майбутнім фахівцям початкової школи дає підстави не тільки акцентувати свою увагу на актуальних проблемах пізнання та вивчення сучасного мистецтва, а й привернути увагу інших спеціалістів та осіб, які пов'язані із цим питанням. У процесі ознайомлення з художніми вміннями студентів першого року навчання у вищому навчальному закладі стає очевидним, що шкільна програма з мистецького напрямку в більшості шкіл (чи міських, чи сільських) просто ігнорувалась і не виконувалась. Елементарних знань з основ зображення на площині, ліплення, кольорознавства, конструювання з паперу й паперопластики та інших видів художньої творчості просто немає, як з'ясовується, не з вини учнів, а через пасивне ставлення вчителів початкової школи до предметів мистецького напрямку.

Консультуючи студентів до проведення пробних уроків з образотворчого мистецтва та художньої праці, виготовляючи з ними наочність до уроку, із задоволенням спостерігаємо творчу активність студентів і ще більшу активність учнів початкової школи на цих уроках. Методика проведення уроків з образотворчого мистецтва надзвичайно багата правом творчості, розкриття фантазії та формами проведення. На таких уроках немає потреби змушувати дітей працювати, вони це роблять самі, причому великим інтересом. Уроки стають подорожами до майстерень художників, на виставки та вернісажі, у картинні галереї; міні-спектаклями, де ролі художників, майстрів розпису, скульпторів, архітекторів, дизайнерів виконують самі учні. Такі уроки мають безцінну якість – залишати слід у душі учня та, навчаючи, виховувати естетичну потребу в житті людини, формувати позитивний світогляд.

Мистецька освіта в початковій школі, на наш погляд, має посідати чільне місце, адже вона є чи не основним чинником у системі навчальних предметів, що створює умови психологічного розвантаження учня, навчає прекрасного, розвиває фантазію, уяву, розкриває внутрішній світ дитини.

У перші роки незалежності України, в одній із радіопередач, присвячених становленню та розвитку української шкільної освіти, професор Львівського державного університету, на той час депутат Верховної Ради України пан Юхновський розповідав, що в тій початковій школі, де він навчався, було чотири провідних предмети: образотворче мистецтво, фізичне виховання з музикою та хореографією, читання й письмо. Головною метою початкової освіти було вихо-